

בס"ד

הלכות שביתת עשור

פרק ראשון

הלכה א

מצות עשה לשבות ממלאכה בעשור לחדש השביעי, שנאמר: **שבת שבתון הוא לכם**. וכל העושה בו מלאכה, בטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, שנאמר: **ובעשור וגו' כל מלאכה לא תעשו** ומה הוא חייב על עשיית מלאכה ביום זה?
אם עשה ברצונו בזדון חייב כרת, ואם עשה בשגגה חייב קרבן חטאת קבועה.

הלכה ב

כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת סקילה, חייבין על זדונה בעשור כרת, וכל שחייבין עליו קרבן חטאת בשבת חייבין עליו קרבן חטאת ביום הכפורים. וכל דבר שאסור לעשותו בשבת, אע"פ שאינה מלאכה אסור לעשותו ביום הכפורים, ואם עשה מכין אותו מכת מרדות כדרך שמכין אותו על השבת. וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום הכפורים, וכל שאסור לאמרו או לעשותו לכתחלה בשבת, כך אסור ביום הכפורים.
כללו של דבר: אין בין שבת ליום הכפורים בענינים אלו אלא שזדון מלאכה בשבת בסקילה וביום הכפורים בכרת.

הלכה ג

ומותר לקנב את הירק ביום הכפורים מן המנחה ולמעלה. ומהו הקינוב?
שיסיר את העלים המעופשות ויקצץ השאר ויתקן אותו לאכילה. וכן מפצעין באגוזין ומפרכין ברמונים מן המנחה ולמעלה מפני עגמת נפש. ויום הכפורים שחל להיות בשבת אסור בקניבת ירק ובפציעת אגוזים ובפרידת רמונים כל היום. וכבר נהגו העם בשנער ובמערב שלא יעשו אחד מכל אלו ביום הצום, אלא הרי הוא כשבת לכל דבריו.

הלכה ד

מצות עשה אחרת יש ביום הכפורים והיא: לשבות בו מאכילה ושתייה, שנאמר: **תענו את נפשותיכם**. מפי השמועה למדו: אי זה הוא ענוי שהוא לנפש?
זה הצום, וכל הצם בו קיים מצות עשה, וכל האוכל ושותה בו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, שנאמר: **כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה**. מאחר שענש הכתוב כרת למי שלא נתענה, למדנו: שמוזהרין אנו בו על אכילה ושתייה, וכל האוכל או השותה בו בשוגג חייב קרבן חטאת קבועה.

הלכה ה

וכן למדנו מפי השמועה: שאסור לרחוץ בו או לסוך או לנעול את הסנדל או לבעול. ומצוה לשבות מכל אלו כדרך ששבות מאכילה ושתייה, שנאמר: **שבת שבתון**, שבת לענין אכילה ושבתון לענינים אלו. ואין חייבין כרת או קרבן אלא על אכילה ושתייה בלבד, אבל אם רחץ או סך או נעל או בעל מכין אותו מכת מרדות.

הלכה ו

כשם ששבות מלאכה בו בין ביום בין בלילה, כך שבות לעינוי בין ביום בין בלילה. וצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסתו וביציאתו, שנאמר: **ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב**. כלומר: התחל לצום ולהתענות מערב תשעה הסמוך לעשירי, וכן ביציאה שוהה בעינוי מעט מליל אחד עשר סמוך לעשירי, שנאמר: **מערב עד ערב תשבתו שבתכם**.

הלכה ז

נשים שאוכלות ושותות עד שחשיכה והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקדש אין ממחין בידן, שלא יבואו לעשות בזדון. שהרי אי אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר נשיו, והנח להן שיהיו שוגגין ואל יהי מזידין. וכן כל הדומה לזה.

פרק שני

הלכה א

האוכל ביום הכפורים מאכלין הראויין לאכול לאדם ככותבת הגסה, שהיא פחות מכביצה כמעט הרי זה חייב. וכל האוכלים מצטרפין לשיעור זה. וכן השותה משקין הראויין לשתיית אדם כמלוא לוגמיו של שותה, כל אחד ואחד לפי לוגמיו – חייב. וכמה מלוא לוגמיו? כדי שיסלקם לצד אחד ויראה מלא לוגמיו ושיעור זה באדם בינוני פחות מרביעית. וכל המשקין מצטרפין לשיעור זה. והאכילה ושתייה אין מצטרפין לשיעור אחד.

הלכה ב

אחד האוכל אוכלים המותרים או שאכל דברים האסורין, כגון פיגול ונותר וטבל ונבלות וטריפות וחלב או דם, הואיל ואכל אוכלים הראויין לאדם הרי זה חייב כרת משום אוכל ביום הכפורים.

הלכה ג

אכל או שתה פחות משיעור זה, אינו חייב כרת, אע"פ שהוא אסור מן התורה בחצי שיעור, אין חייבין כרת אלא על כשיעור. והאוכל או השותה חצי שיעור מכין אותו מכת מרדות.

הלכה ד

אכל מעט וחזר ואכל, אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת שלש ביצים, הרי אלו מצטרפות לכשיעור, ואם לאו אין מצטרפות לכשיעור. שמה מעט וחזר ושתה, אם יש מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית, מצטרפין לשיעור, ואם לאו אין מצטרפין.

הלכה ה

אכל אוכלים שאין ראויין למאכל אדם, כגון: עשבים המרים או שרפים הבאושין או ששתה משקין שאינן ראויין לשתייה, כגון ציר או מורייס וחומץ חי, אפילו אכל ושתה מהן הרבה הרי זה פטור מן הכרת, אבל מכין אותו מכת מרדות.

הלכה ו

שתה חומץ מזוג במים – חייב. הכוסס פלפלין וזנגביל יבש וכיוצא בהן – פטור, אבל זנגביל רטוב – חייב. אכל עלי גפנים – פטור, לולבי גפנים – חייב. ואלו הן לולבי גפנים: כל שלבלבו בארץ ישראל מראש השנה ועד יום הכפורים, יתר על זה הרי הן כעצים ופטור. וכן כל כיוצא באלו.

הלכה ז

אכל צלי במלח מצטרף המלח לבשר. ציר שעל גבי ירק מצטרף, מפני שמכשירי האוכל המעורבים עם האוכל כאוכל הן חשובים. היה שבע מאכילה גסה שאכל עד שקץ במזונו ואכל יתר על שבע פטור כמי שאכל אוכלין שאינם ראויין לאכילה. שאף על פי שזה המאכל היתר ראוי לרעב, אינו ראוי לכל מי ששבע כזה.

הלכה ח

חולה שיש בו סכנה ששאל לאכול ביום הכפורים, אע"פ שהרופאים הבקיאין אומרין: אינו צריך מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר ד"י. אמר החולה: איני צריך, והרופא אומר צריך מאכילין אותו על פיו, והוא שיהיה רופא בקי. רופא אחד אומר צריך ואחד אומר אינו צריך, מאכילין אותו. מקצת הרופאין אומרין צריך ומקצתן אומרין אינו צריך, הולכין אחר הרוב או אחר הבקיאין, ובלבד שלא יאמר החולה: צריך אני, אבל אם אמר צריך אני מאכילין אותו. לא אמר החולה שהוא צריך ונחלקו הרופאים והיו כלם בקיאין, ואלו שאמרו אינו צריך כמנין שאמרו צריך מאכילין אותו.

הלכה ט

עובר שהריחה לוחשין לה באזנה שיום הכפורים הוא. אם נתקררה דעתה בזכרון זה – מוטב, ואם לאו מאכילין אותה עד שתתישב נפשה. וכן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו עד

שיאורו עיניו, ואפילו נבלות ושקצים מאכילין אותו מיד, ואין משהין אותו עד שימצאו דברים המותרין.

הלכה י

קטן בן תשע שנים ובן עשר שנים מחנכין אותו לשעות. כיצד?
היה רגיל לאכול בשתי שעות ביום מאכילין אותו בשלש היה רגיל בשלש מאכילין אותו בארבע לפי כח הבן מוסיפין לענותו בשעות. בן אחת עשרה שנה בין זכר בין נקבה מתענה ומשלים מדברי סופרים, כדי לחנכו במצות.

[השגת הראב"ד]: בן י"א שנה וכו'

כתב הראב"ד ז"ל גירסא זו לא מצאנו אותה בספרינו שיהיו הזכר גם הנקבה שוים אלא הכל לפי הבריאות הזכר לפי זמנו והנקבה לפי זמנה והלכה כרב הונא ורב נחמן דקיימי בחדא שיטה ולא פליגי אהדדי אלא מר מיירי בתינוק ומר מיירי בתינוקת, עד כאן לשונו.

הלכה יא

בת שתיים עשרה שנה ויום אחד ובן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביאו שתי שערות הרי הן כגדולים לכל המצות ומשלימין מן התורה, אבל אם לא הביאו שתי שערות עדיין קטנים הן ואינם משלימין אלא מדברי סופרים. קטן שהוא פחות מבן תשע אין מענין אותו ביום הכפורים, כדי שלא יבא לידי סכנה.

פרק שלישי

הלכה א

אסור לרחוץ ביום הכפורים בין בחמין בין בצונן בין כל גופו בין אבר אחד, אפילו אצבע קטנה אסור להושיטה במים. והמלך והכלה רוחצין את פניהן. כלה כדי שלא תתגנה על בעלה והמלך כדי שיראה ביפיו, שנאמר: **מלך ביפיו תחזינה עיניך**. ועד כמה נקראת כלה? עד שלשים יום.

הלכה ב

מי שהיה מלוכלך בצואה או טיט רוחץ מקום הטנופת כדרכו ואינו חושש. ומדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק, והחולה רוחץ כדרכו, אע"פ שאינו מסוכן וכל חייבי טבילות טובלין כדרכן, בין בתשעה באב בין ביוה"כ.

הלכה ג

מי שראה קרי בזמן הזה ביוה"כ, אם לח הוא מקנח במפה ודיו, ואם יבש הוא או שנתלכלך רוחץ מקומות המלוכלכין בלבד ומתפלל. ואסור לו לרוחץ כל גופו או לטבול, שאין הטובל בזמן הזה טהור מפני טומאת מת ואין הרחיצה מקרי לתפלה בזמן הזה אלא מנהג, ואין מנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המותר. ולא אמרו שהרואה קרי ביוה"כ טובל, אלא כשתקנו טבילה לבעלי קריין, וכבר בארנו שבטלה תקנה זו.

הלכה ד

טיט שהוא לח ביותר כדי שיניח אדם ידו עליו ותעלה בה לחלוחית, שאם הדביק אותה לידו האחרת תדבק בה לחלוחית אסור לישיב עליו. לא ימלא אדם כלי חרש מים ויצטנן בו, שהמים נוזלים מדפניו, אפילו כלי מתכות אסור, שמא ינתזו מים על בשרו ומותר להצטנן בפירות.

הלכה ה

לוקח אדם מטפחת מערב יוה"כ ושורה אותה במים ומנגבה מעט ומניחה תחת הבגדים, ולמחר מעבירה על פניו ואינו חושש, ואע"פ שיש בה קור הרבה.

הלכה ו

ההולך להקביל פני רבו או פני אביו, או פני מי שהוא גדול ממנו בחכמה, או לקרות בבית המדרש, עובר במים עד צוארו ואינו חושש, ועושה מצוה שהלך לעשותה וחוזר במים למקומו. שאם לא תתיר לו לחזור אינו הולך ונמצא נכשל מן המצוה. וכן ההולך לשמור פירותיו עובר במים עד צוארו ואינו חושש, ובלבד שלא יוציאו ידיהם מתחת שולי מעיליהם כדרך שעושין בחול.

הלכה ז

אסור לנעול מנעל וסנדל אפילו ברגלו אחת, ומותר לצאת בסנדל של שעם ושל גמי וכיוצא בהן. וכורך אדם בגד על רגליו ויוצא בו, שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף. התינוקות אע"פ שהן מותרין באכילה ובשתייה ורחיצה וסיכה מונעין אותן ממנעל וסנדל.

הלכה ח

מותר לכל אדם לנעול את הסנדל מחמת עקרב וכיוצא בה, כדי שלא תשכנו. והחיה מותרת לנעול את הסנדל משום צנה כל שלשים יום. והחולה כיוצא בה, אע"פ שאין שם סכנה.

הלכה ט

אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו בין סיכה של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג. ואם היה חולה אף על פי שאין בו סכנה, או שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש.

הלכה י

יש מקומות שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים כדי שתהיה לו בושת פנים מאשתו ולא יבוא לידי תשמיש המטה. ויש מקומות שנהגו שלא להדליק שמא יראה אשתו ותשא חן בעיניו ויבא לידי תשמיש. ואם חל יום הכפורים להיות בשבת חייבין הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה.